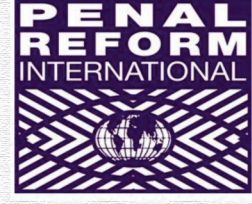

 University of
BRISTOL
Human Rights Implementation Centre

Özel İhtiyaçlı Mahpusların İzlenmesi

LGBTİ, Yaşlı, Engelli ve Yabancı Uyraklı
Mahpuslar için Pratik İzleme Aracı

İnsan Hakları Uygulama Merkezi (Bristol, Birleşik Krallık) ve
Penal Reform International Güney Kafkasya Bölge Ofisi (Tiflis, Gürcistan)

Bu metin Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği/Türkiye Hapishane alışmaları Merkezi için Ata Mert Binicioğulları tarafından çevirilmiştir. Çevirinin niteliği ve içeriği bakımından Penal Reform International ve University of Bristol sorumlu değildir.

This document was translated by Ata Mert Binicioğulları for Civil Society in the Penal System Association / Turkey's Center for Prison Studies. Penal Reform International and University of Bristol is not responsible on the quality of the translation.

GİRİŞ

Hapishaneler başta olmak üzere, çeşitli kapatma mekanlarında farklı izleme mekanizmaları bağımsız gözetimlerde kullanılıyor. BM İşkenceye Karşı Sözleşme Ek Protokolü'ndeki (OPCAT) şartlara uygun olarak oluşturulmuş Ulusal Önleme Mekanizmaları (UÖM), bu karmaşık görevi ülke topraklarında ve OPCAT'a taraf devletlerin hukuki yetki alanlarında yerine getiren başat kurumlardır.

UÖM'lere bu belirli izleme görevinde yardım etmek için, Bristol Üniversitesi'nin ESRC Etki Hızlandırma Hesabı'nın finansal desteği ile İnsan Hakları Uygulama Merkezi (Bristol, BK) ve Penal Reform International, Güney Kafkasya Bölge Ofisi (Tiflis, Gürcistan); hapishane gözetiminde UÖM'ler ve diğer izleme organları tarafından kullanılacak bu raporda belirtilen izleme araçlarını geliştirdi.

Şimdiye kadar çeşitli organizasyonlar tarafından, çeşitli izleme araçları zaten üretildi. Burada belirtilen araçlar, her aracın hitap ettiği dört farklı mahpus grubunun (LGBTİ, yaşlı, engelli ve yabancı) karşılaştığı zorluklara dair betimleme yapmıyor olması açısından farklıdır. Bunun yerine, her araç ilgili grupların hapsedildiklerinde karşılaştıkları zorluklara dair kısa bir giriş ile başlıyor. Daha sonra uluslararası standartlara dair bir özet sağlıyor ve bunu ziyaretleri sırasında UÖM'ler ve diğerleri tarafından gözetilen alanlar ile tematik uyum sağlayacak bir grup örnek sorular takip ediyor. Bu soruların izleme heyeti üyeleri için örnek bir şablon olması amaçlanıyor. Bu şablonlar hapishane yetkililerine, çalışanlarına, mahpuslara ve izleme heyeti üyelerinin uygun gördüğü diğer kişilere sorulacak soruları içermekle birlikte, hapishane kampüsünü gezerken ve gözlemlerini yaparken sormak isteyebileceği soruları da içeriyor. Bu sorular, bunları soracak izleme heyeti üyelerinin, uluslararası insan hakları standartlarına dair etraflıca bilgiye sahip olduğunu varsayıyor. Böylesine kullanışlı ve uygulamaya dair bir çalışmanın izleme heyeti üyelerine somut destek sağlayarak, öncelikle bu dört grup mahpusun ihtiyaçlarını belirlemede ve sonrasında yetkililer ile diyaloglarında yardım etmesi ümit edilmektedir.

I. LGBTİ MAHPUSLAR

LGBTİ kısaltması, ki genellikle leşbiyen, gey, eşcinsel, trans ve intersex kişileri ifade etmek için kullanılırken, bu gruba ait olan tüm bireylerin tikel kimliklerini doğru bir şekilde yansıtmadığından kafa karıştııcı olabilir. Gerçekten de kimileri bu terim ile tanımlanmak istemeyebilir. Yine de, izleme heyeti üyeleri LGBTİ mahpusların hapishanelerde özellikle saldırıya açık bir grup olduğunu akıllarında tutmalı ve onlara yönelik muamelelerine dair asli yol gösterici ilke eşitlik ve ayrımcılık yapmama olmalıdır. UÖM'ler dahil olmak üzere tüm izleme mekanizmalarının izleme ziyaretlerinde LGBTİ mahpusların özel ihtiyaçlarının sağlanıp sağlanmadığına dikkat etmesi harikulade önemlidir. LGBTİ mahpusların; diğer mahpuslar ile - hücrelerinin aynı fiziksel şartlarda olması, yemek tedariki, sağlık hizmetleri ile faaliyetlere, tesislere ve hizmetlere erişim gibi konuları da kapsayacak şekilde - aynı temel mahpusluk şartlarına sahip olması gerektiği çok açıktır.

1. Uluslararası Standartlar

- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Mad. 2
- Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme (1966), Mad. 17
- Cinsel Yönelim ve Toplumsal Cinsiyet Kimliğiyle İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair Yogyakarta İlkeleri, özellikle İlke 9 (Özgürlüğünden yoksun bırakılma durumunda insani muamele görme hakkı)
- Avrupa Cezaevi Kuralları, özellikle Kurallar 13 ve 81.3

2. Hapishane Politikaları

- Hapishanede ayrımcılığa karşı genel bir iç politika var mı?
- İç politika toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelli ayrımcılığı yasaklama üstünde özel olarak duruyor mu?
- Hapishane merkezinde geliştirilmiş genel idare stratejilerine LGBTİ mahpusların gözetimi ve korunması dahil edilmiş mi?
- LGBTİ mahpusların toplumla yeniden bütünleştirilmesi ve olası en yüksek güvenliklerinin sağlanması için hapishane yetkilileri özelleştirmiş politikalar geliştirmiş mi?

- Bu politikalar tüm çalışanlar için erişilebilir mi?
- Mahpuslar veya çalışanlar arasında halihazırda bulunan homofobik kültür ile mücadele etmek için bir politika var mı?
- LGBTİ mahpuslara yönelik şiddet ve taciz eylemlerine iştirak eden ya da bu şiddet ve taciz eylemlerine yönelik endişelere karşı işlem yapmaktan kaçınan [hapishane] çalışanlarına yönelik disiplin cezası vermede katı ve açık şekilde uygulanan bir sıfır tolerans politikası var mı?
- Cinsel saldırı ya da bildirilmiş cinsel saldırı endişesine karşı uygulanacak prosedürü açıkça gösteren yönergeler var mı?
- Hapsedilmiş LGBTİ'lerin toplumla yeniden bütünleştirilmesi ve korunması için uygun politikaların belirlenmesinde çevrede bulunan LGBTİ gruplarına danışıldı mı?
- LGBTİ'lerin korunmasına dair politikaların [belirlenmesi ve uygulanmasında] etkili veri toplama ve analizi önemli bir parça oluşturuyor mu?
- Toplanan verinin değerlendirilmesinin sonucu olarak, LGBTİ mahpuslara dair politikalar düzenli olarak tekrar gözden geçiriliyor mu?

3. Çalışanların İşe Alımı ve Eğitimi

- Farklı cinsel yönelimlerin temsiliyetine ilişkin çaba sarf eden bir işe alım politikası var mı?
- Çalışanlar, hem işe başlarken hem de iş süresince, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığı yasaklamayı da içeren, insan hakları ve ayrımcılık yasağı eğitimi aldı mı, alıyor mu?
- Çalışanlar, LGBTİ'lere yönelik hapishane politikalarına ilişkin işe başlarken ve iş süresince eğitim aldı mı, alıyor mu?
- Çalışanlar, LGBTİ mahpusların korkuları, sıkıntıları ve intihar eğilimlerini gösterebilecek işaretleri anlama ile yine bu mahpuslara yönelik cinsel saldırı halinde uygulanacak özel prosedürler hakkında işe başlarken ve iş süresince eğitim aldı mı, alıyor mu?
- LGBTİ çalışanlara yönelik her türlü tacizin önlenmesine dair açık bir sıfır tolerans politikası var mı?

4. Dağıtım ve Yerleştirme

- Mahpus sınıflandırma sistemi LGBTİ'lerin karşılaşabileceği riskleri gözetiyor ve bu grupların muhtemel istismarcılar ile bir arada olmaması güvencesini sağlıyor mu?
- Mahpusların toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimlerine ilişkin mahremiyet haklarına dair sıkı şekilde uygulanan bir politika var mı?
- LGBTİ mahpusların cinsel yönelimlerini ve toplumsal cinsiyet kimliklerini açıkça ifade edebilme hakları var mı?(ama bunu yapmak zorunda olmadan)
- Kendilerini aynı şekilde tanımlayan LGBTİ mahpuslardan bir arada kalmak isteyenlerin, beraber konaklatılmasına izin veren bir politika var mı?
- Yerleştirmeler yapılırken LGBTİ mahpusların görüşleri ve endişeleri de hesaba katılıyor mu?(trans ve ikili cinsiyet dışındaki mahpusların erkeklere veya kadınlara özgü tesislere yerleştirilmesi de dahil olarak)
- Trans ve ikili cinsiyet dışındaki mahpuslar başta olmak üzere, LGBTİ mahpusların yerleştirme değerlendirmesi kişi ve dosya bazlı değerlendiriliyor mu?
- İlgili politikalar, trans mahpusların otomatik olarak doğuştan atanmış cinsiyetlerine göre yerleştirilmesini engellenmeye imkan sağlıyor mu?
- LGBTİ mahpuslar, diğer mahpuslar ile aynı nitelikteki konaklama şartlarına sahip mi?
- LGBTİ mahpuslara yönelik şiddet olaylarında; mağduru değil, saldırganı tecrit eden bir politikalar var mı?

5. Şiddete Karşı Koruma

- LGBTİ mahpuslara karşı ayrımcılık yapılmaması ve korunmalarını güvence altına alan açık bir idari politika ve strateji var mı?
- Hapishanede tecavüzün engellenmesi için kurumda özel bir program var mı?
- Çalışanların işe alımı, eğitimi, tekrar eğitimi ve gözetimi dikkatlice yürütülüyor mu?
- Mahpuslar çalışanlar tarafından uygun bir şekilde gözetiliyor mu?
- Mağdur edilmeleri/zorbalığı tespit edecek politika ve prosedürler var mı?
- Şiddet eylemlerini ihbar ettiği için LGBTİ mahpusların uğrayabileceği misillemelere karşı politika ve prosedürler var mı? LGBTİ mahpuslar kendi güvenlikleri için tecrit edilmelerine erişimi var mı?

- Kendi güvenlikleri için tecrit edilmeye dair LGBTİ mahpusların görüşleri alınıyor mu? Seçeneklerin ortaya konulup muhtemel sonuçlarının konuşulabileceği etkili danışma hizmeti sağlanıyor mu?
- Güvenli bir şekilde tekrar bütünleştirmeyi de kapsayacak şekilde, kendi güvenliği için tecrit edilmenin açıkça ortaya konmuş bir prosedürü var mı?
- İlgili politikalar LGBTİ mahpusun kendi güvenliği için tecrit edilmesinin daha fazla damgalanmamasını ve kendisinin hizmetlere, işe ve eğitime erişimini sınırlamamasını güvence altına alıyor mu?
- Kendi güvenliği için tecrit edilme LGBTİ mahpusun devam eden tehditten korunması ve bu mahpusun tecrit edilmesinin muhtemel olumsuz sonuçları arasında bir dengeyi, pratikte de uygulanacak şekilde, sağlıyor mu?
- Kendi güvenliği için tecrit edilen mahpusun, hücre dışı faaliyetlere erişimi arttırılarak tecritin muhtemel olumsuz etkilerini en aza indirmek için hangi önlemler alınıyor?

6. Disiplin Usülleri ve Çıplak Arama

- Tüm disiplin cezalarına dair kayıtlar LGBTİ mahpuslara ilişkin sıklığı gözlemlenebilecek şekilde tutuluyor mu?
- LGBTİ mahpuslar, disiplin cezaları ile orantısız bir miktarda karşı karşıya kalıyor mu?
- Çalışanlar tarafından, disiplin sebebiyle idari tecritin kullanılmasında LGBTİ mahpusların ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin açık bir prosedür var mı?
- Hapishanede, LGBTİ mahpusların üst ve/veya çıplak aramalarına ilişkin özel politikalar var mı?
- LGBTİ mahpusların üst ve/veya çıplak aramalarını yapan çalışanlar buna ilişkin özel bir eğitimden geçti mi?
- Her mahpusun üstünün aranması ve çıplak aranmasına ilişkin kayıtlar düzenli bir şekilde tutuluyor mu? Bu kayıtlar herhangi bir ayrımcılığı göstermesi açısından izleniyor mu?
- LGBTİ mahpusların üst ve/veya çıplak aranması, geri kalan hapishane nüfusuna göre daha fazla mı?
- Özellikle trans ve ikili cinsiyet dışındakiler olmak üzere, LGBTİ mahpuslar aramayı yapacak kişinin cinsiyetini seçme hakkına sahip mi?

7. Sağlık Hizmetleri

- Hapishaneye girişleri sırasında, LGBTİ mahpuslar tam bir sağlık taramasından geçiyor mu?
- LGBTİ mahpuslar, hapishane dışında erişebildikleri sağlık hizmetlerinin temel haline denk bir sağlık hizmetlerine erişebiliyor mu?
- LGBTİ mahpusların sağlık hizmetlerine yönelik ihtiyaçları(cinsel yolla bulaşan hastalıklar, HIV, uyuşturucu kullanımı tedavisi ve cinsel saldırı gibi mağduriyete ilişkin hallere yönelik danışmanlık gibi) hapishanede karşılanıyor mu?
- Cinsiyet disforisi olan mahpuslar, hormon tedavisi ve gerekli hallerde psikolojik destek gibi, dışarıda erişebildikleri uyumlaştırma imkanlarına erişebiliyor mu?
- Hapishanede, bulaşma şekillerine ve önleme yöntemlerine ilişkin bilgi veren kitapçıkları da dahil eden, cinsel sağlık ve HIV/AIDS engellenmesine yönelik özel programlar var mı ve bunlara LGBTİ mahpuslar da dahil olmak üzere tüm mahpusların erişimi var mı?

8. Mahpuslara Yönelik Programlar

- LGBTİ mahpusların tüm hapishane faaliyetlerine(iş, eğitim, boş zaman etkinlikleri v.b.) eşit erişimi var mı ve güvenli bir şekilde bu faaliyetlere eşitçe katılabiliyorlar mı?
- LGBTİ mahpuslar bu faaliyetler esnasında şiddet ve diğer istismar şekillerinde münasip şekilde korunuyor mu?
- LGBTİ mahpuslar için özel danışma programları var mı?
- LGBTİ'lerin hakları ve ihtiyaçları üzerine çalışan STKlar ve diğer sivil toplum örgütlerinin hapishaneleri ziyaret etmeleri ve LGBTİ'lerin ihtiyaçlarına yönelik özel programlar uygulamaları teşvik ediliyor mu?

9. Şikayet Usülleri

- Genel olarak mahpuslar mevcut şikayet mekanizmalarına güveniyor mu?
- LGBTİ mahpuslar mevcut şikayet mekanizmalarına ayrımcılık ve/veya önyargıya uğramadan erişebiliyor mu?
- Şikayetlere ilişkin veriler, LGBTİ mahpusların şikayetlerinde bir ortaklık varsa bulmaya yarayacak şekilde analiz ediliyor mu?

- LGBTİ mahpusların şikayetleri ciddiye alınıyor ve failer uygun şekilde cezalandırılıyor mu?
- LGBTİ mahpusların şikayetleri süratli ve etkili bir şekilde karşılık buluyor mu?
- Soruşturma süresince, mağdurlar değil de failer tecrit ediliyor mu?

10. Dış Dünya ile İletişim ve Aile Bağları

- Hapishane yetkilileri, LGBTİ mahpusların dış dünya ile iletişimi için özel bir çaba sarf ediyor mu?(aile, arkadaşlar LGBTİ mahpuslara özel destek sunan kurumlar)
- Eğer mevcut yasal düzenleme evli olmayan partnerlerin ziyaretlerine izin vermiyor ise, mahpusların dış dünya ile iletişiminin aksamasını asgari düzeye indirmek için neler göz önünde bulunduruluyor?
- Eğer eş ziyaretlerine izin veriliyorsa, bu haktan LGBTİ mahpuslar da eşit olarak yararlanabiliyor mu?

11. Tahliyeye Hazırlık ve Tahliye Sonrası Desteği

- Aile bağlarının kopmuş olduğu durumda hapishane yetkilileri LGBTİ mahpuslara nasıl bir destek sağlıyor?
- Hapishane, genel olarak LGBTİ'lere ve özel olarak mahpus ve eski mahpus LGBTİ'lere destek sağlayan sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları ile bağlar kurmuş mu?
- Denetimli serbestlik kurumları ve diğer sosyal devlet kurumları, LGBTİ'lere iş ve ev bulunması için nasıl bir işbirliği yürütülmektedir?
- LGBTİ'lerin bakımının devamlılığı için hapishanedeki ve dışarıdaki hizmet sağlayıcılar arasında olması gereken asgari işbirliği seviyesi mevcut mudur?

II. YAŞLI MAHPUSLAR

Yaşlı mahpuslar birbirinden çok farklı kişilerden oluşan bir grup olup, yaş olarak da birbirinden farklı yaşlarda, farklı fiziksel kabiliyette kişilerden oluşur. Çoğunun sağlık hizmetlerine ihtiyacı olmakla birlikte, bu ihtiyaçlar birbirinden farklılaşır ve hareket kabiliyeti eksikliğinden bazı kronikleşmiş hallere kadar değişir. Bir grup olarak yaşlı mahpuslar uzun mahumiyeti olanlardan, hapisaneye birden çok kez girip çıkmış olanlara ve ilk mahkumiyeti olanlara kadar değişiklik gösterir. Yaşlı mahpusların genel olarak ceza adaleti sistemi ve özel olarak hapisane ile aşinalığı da birbirlerinden farklılık gösterir. Bu sebeple izleme heyeti üyeleri ve pek tabii hapisane yetkililerinin yaşlı mahpuslar hakkında genellemeye gitmeden bu saldırya açık grubun heterojenliğinin farkında olması gerekir.

1. Uluslararası Standartlar

- Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme (1966), Mad 26
- Birleşmiş Milletler Yaşlı İlkeleri (1991)
- Madrid Uluslararası Yaşlılık Eylem Planı(2002)
- Avrupa Cezaevi Kuralları, Özellikle Kurallar 13, 18.8c, 46 ve 81.3

2. Hapishane Politikaları

- Yaşlı mahpusların özel ihtiyaçlarını karşılamak için özel bir hapishane politikası ve stratejisi var mı?
- Bu belirlenmiş politika ve stratejinin hazırlanma süreci çeşitli disiplinlerden hapishane uzmanları ve toplumun içinde sosyal hizmet sağlayanlar da dahil edildi mi?
- Bu belirlenmiş strateji ne kadar kapsayıcı? Çalışan eğitimi, hapishane sistemi içinde yaşlı mahpusların yerleştirilmesi, hizmetlerin uyumlulaştırılması ve iyileştirilmesi, sivil toplum ile koordinasyon, erken şartlı tahliye ve tekrar yerleştime ve hapishanedeki ölümleri de kapsıyor mu?

3. Çalışan Eğitimleri ve Özel Görevler

- Yaşlı mahpuslar ile çalışan tüm çalışanlar başlangıçta ve çalışma süresince yaşlı mahpuslar ile çalışmaya dair eğitim aldı mı, alıyor mu?
- Yaşlı mahpusların tüm ihtiyaçlarının karşılanması ve tahliye sonrası bakım hizmetlerinin devamlılığının sağlanması adına, çalışanlar sivil toplum örgütleri ile sağlık ve diğer sosyal devlet hizmetleri ile birlikte çalışmaya teşvik ediliyor mu?
- Mahpusluk boyunca gerekli olduğu durumlarda yaşlı mahpusların uygun hukuki danışmanlığa ve diğer hukuki destek hizmetlerine erişiminin sağlanması için çalışanlar aktif bir şekilde bu mahpuslara yardımcı oluyor mu?

4. Giriş, Değerlendirme ve Dağıtım

- Her yaşlı mahpusun kendine özgü ihtiyaçları hapisaneye girişte tespit ediliyor mu?
- Bu ilk değerlendirme kişinin hapisanedeki yerleştirmesine ilişkin karar verirken her mahpusun ayrı ayrı bedensel ve akli sağlığını, aile bağlarını, toplumla ilişkisini ve adli sicilini değerlendiriyor mu?
- Yaşlı mahpusun ilk değerlendirmesi, kategorizasyonu ve dağıtımını tekrar gözden geçiriliyor ve yaşlı mahpusların süratle değişen durumlarına uygun olacak sıklıkta değiştiriliyor mu?
- Yaşlı mahpusların giderek kötüleşen sağlık durumlarının erken tespitinin ve tedavisinin güvence altına alınması için hangi önemler alınıyor?

5. Konaklama ve Faaliyetler

- Konaklama açısından yaşlı mahpusların özel ihtiyaçlarının karşılanması için hangi önlemler alınıyor?
- Her yaşlı mahpus için hapisanedeki en uygun konaklamanın sağlanması için bireysel ihtiyaçlarına yönelik dikkatli bir değerlendirme yapılıyor mu?
- Yaşlı mahpuslar için hapisane özelleştirilmiş bir birim var mı ve bu birim yerleşim planı, konaklama şartları ve hizmetler gibi koşulları olarak yaşlı mahpuslar için uygun mu?
- Yaşlı mahpuslar için ayrılmış konaklama mekanları güvenli ve kolayca erişilebilir mi(zemin kat, asgari sayıda basamak, ranza olmaması, temel ihtiyaç-

lara ve hizmetlere yakın mesafe, tuvaletlere erişim, aşırı sıcak veya soğuk olmaması gibi)?

- Gündelik yaşamı kolaylaştırmak için hangi önlemler alınmaktadır (hapishane içi ulaşım, beslenme, yıkanma gibi)?
- Yaşlı mahpusların kimi disiplin kurallarına uymasının imkansızlığına ilişkin hangi müsaadeler verilmektedir?

6. Sağlık Hizmetleri

- Yaşlı mahpusların sağlık hizmetlerine yönelik ihtiyaçları hapishane ve ilgili sağlık hizmetleri tarafından uygun şekilde karşılanmakta mıdır?
- Sağlanan sağlık hizmetleri tıbbi ve psikolojik bakım ile beslenme bakımını kapsamakta mıdır?
- Hapishane yetkilileri tarafından toplum için sağlık hizmetlerini verenlerle işbirliği yapılarak uzman bakımı da tedarik edilmekte midir?
- Hapishanede yeterli şekilde bakımı yapılamayan yaşlı mahpusların sivil hastanelere sevkleri sağlanmakta mıdır?
- Depresyon ve ölüm korkusu başta olmak üzere, yaşlı mahpuslar için münasip danışmanlık hizmeti sağlanmakta mıdır?
- Mahpusların hapishanede uygun koşullar altında ölme seçeneği var mıdır(dışarıda bir ailesi ya da çevresi yok ise)?

7. Mahpus Programları

- Hapishane yetkilileri tarafından danışma, eğitim, meslek edindirme kursları ve diğer programların yaşlı mahpusların, yaşları, sağlık problemleri ve mahkumiyetlerinin süresini de içerecek şekilde, bireysel ihtiyaçları ve şartlarına uyumlaştırılması için ne gibi tedbirler alınmaktadır?
- Yaşlı mahpusların çalışabilmesi için, iş görevlendirmelerinde ne gibi değişikliklere gidilmektedir?
- Çalışamayan yaşlı mahpusların, (çalışamadıkları için) erken şartlı tahliye imkanlarından yararlanamama ihtimali olan durumlarda, böyle bir ayrımcılığa uğramamaları için ne gibi düzenlemeler yapılmaktadır?
- Yaşlı mahpusların ücretli çalışma imkanlarından dışlanmamasını güvence altına almak için ne gibi düzenlemeler yapılmaktadır?

- Dış mekan egzersislerine katılım seviyesi açısından yaşlı mahpusların bireysel istekleri dikkate alınmakta mıdır?
- Dış mekan egzersizleri ve diğer faaliyetler açısından yaşlı mahpusların katılımına esneklik sağlanmakta mıdır(yaşlı mahpusları diğerlerinden önce veya sonra içeri refakat edecek yeterli sayıda çalışan gibi)?
- Hapishane yetkilileri, yaşlı mahpusları da içerecek şekilde, akran destek gruplarının oluşturulmasını aktif bir şekilde teşvik etmekte midir? Destek sağlayan eşler - mağduriyetlerin ve istismarın önüne geçmek adına - dikkatle seçilmekte, eğitilmekte ve gözetilmekte midir? Are those providing peer support carefully selected, trained and supervised to avoid victimization and exploitation?
- Hapishane yetkilileri, toplum içinde yaşlılar ile çalışan sivil toplum kuruluşlarının çeşitli programlar ve faaliyetler sağlamasını aktif bir şekilde teşvik etmekte midir?

8. Dış Dünyayla İletişim

- Yaşlı mahpusların aile bağlarının korunması için hapishane yetkilileri tarafından hangi ek önemlemler alınmaktadır(yaşlı mahpusların evlerine yakın yerleştirilmesi, düzenli çıkış izni verilmesi gibi)?
- Hapishane yetkilileri, yaşlılarla çalışan sivil toplum örgütlerini hapishane ziyaretleri ve hapishane içinde proje yapmaları için aktif bir şekilde teşvik etmekte midir?
- Yaşlı mahpusların hayatlarının sonunda ailelerini uyumlaştırmak için hangi özel düzenlemeler yapılmaktadır?

9. Tahliyeye Hazırlık ve Tahliye Sonrası Desteği

- Uzun mahkumiyet süreleri ve aile bağlarının olmayışı gibi, kapatmaya da muhtemelen sebep olmuş, faktörler dikkate alınarak, yaşlı mahpusların tahliyesine ilişkin programlar bireyselleştirilmekte midir?
- Tahliye sonrası yaşlı mahpusların toplumla yeniden bütünleşmesinin başarılı bir şekilde sağlanmasını güvence altına almak adına çeşitli kurumlarla uyum nasıldır?
- Tahliyeden sonra gidecek yeri olmayan yaşlımahpusların ihtiyaçları nasıl giderilmektedir?

- Erken şartlı tahliye için yaşı mahpusların dezavantajlı olmaması adına nasıl önlemler alınmaktadır(mahpus programlarına dahil olamamak gibi sebeplerle)?
- Yaşı mahpusların ihtiyaçlarına uygun olarak farklı şartlı tahliye şartları var mıdır?
- Düzenli uzman hastabakıcı ihtiyacı olan yaşı mahpusların vicdani temellerle tahliye edilip uygun kurumlara sevkinde neler dikkate alınmaktadır?

III. ENGELLİ MAHPUSLAR

Her ne kadar hapsetme, özellikle engellilerin mahkum olduğu durumlarda, son çare olarak kullanılmalıysa da, cezai kurumlar bir çok engelli mahpus ile doludur. Bu kişilere, uzun süreli fiziksel, akli, zihinsel, ve duyuşsal bozukluklara sahip olanlar dahildir. Hapishaneler bu kişilerin ihtiyaçlarına cevap veremediğinden, toplumda bu kişilerin karşılaştığı sorunlar hapishanede daha da büyür. İzleme heyeti öncelikle engelli mahpusların ayrımcılığa uğrayıp uğramadığına odaklanmalı ve hapishanenin – şiddet içeren kapalı ve sınırlı bir çevre olarak- engellilik sürecini daha zorlaştırmaması ile engellilerin uygun bakım görmesine özel önem göstermelidir.

1. Uluslararası Standartlar

- Engellilerin Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (2006); Özellikle Maddeler 4, 13, 14 ve 15
- Avrupa Cezaevi Kuralları, Özellikle Kurallar 13, 18, 28, 46 ve 81.3

2. Hapishane Politikaları

- Hapishane engelli mahpuslara yönelik ayrımcılığa karşı açık bir politika oluşturdu mu?
- Bu politika, kampüsün tüm kurumlarında açıkça beyan edilip, duyuruldu mu?
- Hapishane , engelli mahpuslara yönelik özelleştirilmiş bir strateji geliştirdi mi?
- Bu politikalar ve stratejiler hazırlanırken engelliler ile çalışan sivil toplum kuruluşlarına danışıldı mı?
- Hazırlanan bu politikalar ve stratejiler engelli mahpusların ihtiyaçlarını değerlendirmeyi de içeriyor mu?
- Bu politikalar ve stratejiler hapishane tarafından pozitif ayrımcılık yapılmasını da kapsıyor mu?
- Hapishane idaresi engelli mahpusların durumuna ilişkin düzenli veri toplama ve veri analizi gerçekleştirerek, eksik kalan veya iyi uygulamaları tespit ediyor mu?

3. Çalışanların Eğitimi ve Görevler

- Çalışanlar, işe başlamadan önce ve iş süresince, engelli mahpuslara ilişkin kimi zorluklar ortaya çıktığında bunların nasıl çözülebileceği ve etkili gözetimi kapsayacak bir eğitim aldılar mı, alıyorlar mı?
- Bu eğitim engelli mahpuslara karşı ayrımcılığın yasaklanmasına özel bir önem gösteriyor mu?
- Çalışanlar engelli mahpuslara dair sıkıntı belirtilerini anlayacak şekilde eğitilmiş mi?
- Engelli mahpuslar ile iletişim için özel olarak görevlendirilmiş bir çalışan var mı?
- Engelli mahpuslar ile iletişim için özel olarak görevlendirilmiş bu kişi, hapis-hane yönetimine engelli mahpuslara dair politikalar var ve onların ihtiyaçlarına dair tavsiyelerde bulunuyor mu?

4. [Hapishaneye] Giriş

- Mahpuslara, hapishaneye girişleri sırasında, engellerini ve özel ihtiyaçlarını bildirme imkanı sağlanıyor mu?
- Engelli mahpuslar, engellerine ilişkin, herhangi bir yardımcı eşyayı (tekerlekli sandalye, koltuk değneği, diş teli, işitme cihazı, gözlük gibi), aksine ilişkin makul bir sebep olmadıkça, ellerinde tutabiliyor mu?
- Engelli mahpuslara ilgili yardım eşyalarını ellerinde tutma izni verilmez ise, nasıl muadili araçlar sağlanıyor?
- Girişte engelli mahpuslara hapishane ve hapishane kuralları anlayabilecekleri şekilde sunuluyor mu? (Braille, büyük yazı veya ses kaydı gibi)
- Hapishanenin giriş programı engelli mahpusların ihtiyaçlarına uygun mu?
- Engelli mahpuslara yönelik giriş programı özel kabiliyetleri ve özel ihtiyaçları ile ne şekilde ve ne miktarda desteğe ihtiyacı olduklarını tespit etmeye imkan sağlıyor mu?
- Engelli mahpuslara ihtiyaç halinde kime ulaşmaları gerektiği ve bu sürecin nasıl uygulanacağı bilgisi veriliyor mu?

5. Sınıflandırma, Dağıtım ve Yerleştirme

- Engelli mahpusların ihtiyaçlarına uygun şekilde konaklamasını güvence altına almak için mevcut olan usüller nelerdir?
- Engelli mahpusların, hapisane ortamı ile başa çıkmaları için konaklama mekanlarına ne gibi uyarlamalar yapılmaktadır? (tırabzan kurulumu, basamakların parlak renklere boyanması, taşınabilir rampalar, hücrelerdeki eşyaların yerlerinin değiştirilmesi gibi)
- Yemek yemek, duş almak ve tuvaleti kullanmak gibi gündelik işlerinde yardıma ihtiyacı olan engelli mahpuslar için ne gibi düzenlemeler yapılmaktadır?
- Sağlık hizmetlerine, engelli mahpusların konakladığı yerlerden kolayca erişilebiliyor mu?
- Engelli mahpusların yerleştirilmesi yapılırken istismar riski dikkatli bir şekilde değerlendiriliyor mu?

6. Güvenlik

- Engelli mahpuslar aranırken, onların olası özel hassasiyetlerini dikkate almak için çalışanlar tarafından ne gibi ek önlemler alınıyor? (prosedürü anlatmak için özel dikkat sarf etmek, körlere yaklaşırken sesle haber vermek gibi)
- Engelli mahpuslar, sadece bu son çare olduğunda mı tecrit ediliyor?
- Disiplin soruşturmalarında engelli mahpusların kendilerini savunmaları na yardım edilmesi için ne gibi önlemler alınıyor?
- Engelli mahpusların hapisane şikayet mekanizmalarını kullanabilmeleri ve bunlara eşit erişimi olmalarını sağlamak için ne gibi önlemler alınıyor?

7. Sağlık Hizmetleri

- Engelli mahpuslar, diğer mahpuslara sağlanan sağlık hizmetlerine eşit bir şekilde erişebiliyor mu?
- Engelli mahpuslar toplumda erişilebilen ile eşit bir seviyede uzman doktora erişebiliyorlar mı?
- Hapisane yetkilileri, engelli mahpusların özel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için sivil sağlık hizmetleri ile olası en yüksek şekilde işbirliği yapıyor mu?

- Engelli mahpuslar, engellerine ilişkin uygun araçlara kolayca erişebiliyor mu? (tekerlekli sandalye, koltuk değneği, dış teli, işitme cihazı ve gözlük gibi)
- Engelli mahpusların akıl sağlığı uzmanlarına erişimi var mı?
- İletişim güçlüğü çeken engelli mahpusların, sağlık ve danışmanlık hizmetlerine eşit erişebilmesi için hangi tedbirler ne şekilde alınıyor?
- İletişim güçlüğü çeken engelli mahpusların sağlık hizmetlerine erişimi için yardım sağlanırken doktor-hasta mahremiyeti ne şekilde sağlanıyor?

8. Mahpus Programları

- Eğitim, meslek edindirme ve boş zaman aktiviteleri dahil olmak üzere, engelli mahpuslar hapisane faaliyetleri ve programlarına eşit bir şekilde erişebiliyor mu?
- Engelli mahpuslar hapisane dışı iş programlarına eşit şekilde erişebiliyor mu?
- Tekerlekli sandalye kullanan mahpusların, tekerlekli sandalye erişimine uyarlanmamış alanlarda yapılan tüm hizmetlere, faaliyetlere ve programlara eşit erişimini sağlamak için ne gibi seçenekler değerlendirilmektedir?
- Sağır veya dilsiz mahpusların çeşitli hapisane faaliyetlerine katılımı için ne gibi düzenlemeler yapılmaktadır?(tercüman kullanımı gibi)
- Benzer engelleri olan mahpuslar için(eğer böyle mahpuslar var ise), grup faaliyetleri organize ediliyor mu, dışarıdan örgütlerin bu konuda yardımı alıyor mu?
- Hapisane yetkilileri, engelli mahpusların ihtiyaçlarına uygun programlar yürütmek için dışarıdaki ilgili sivil toplum kuruluşları ile ne derecede işbirliği yürütmektedir?
- Engelli mahpusların ihtiyaçlarına yönelik programların oluşturulmasında, mahpusların kendilerinin söz hakkı var mı?
- Hapisane kütüphanesi muadil formatlarda kitaplar bulunduruyor mu?(braille, sesli kitap, işaret dili kullanılan video/dvd gibi)
- Kütüphaneye erişimde zorlanan engelli mahpuslar için kitapların kendilerine sağlanması için düzenlemeler var mı?
- Engellilere destek olan örgütlere dair bilgiler; hapisanede uygun, erişilebilir yerlerde ve hapisaneye girişte tüm engelli mahpuslara (erişilebilir formatta) sağlanan bilgi kitapçıklarında yer alıyor mu?

9. Tahliye Hazırlık ve Tahliye Sonrası Destek

- Engelli mahpusların erken şartlı tahliye için gereken mahpus programlarına engellerinden dolayı katılamadığı durumlarda, erken şartlı tahliye için dezavantajlı konuma düşmemeleri için ne gibi önlemler alınmaktadır?
- Engelli mahpusları tahliye hazırlarken, denetimli serbestlik hizmetlerinden, sosyal devlete ilişkin kurumlardan ve ilgili sivil toplum kuruluşlarından destek sağlanmaya çalışılıyor mu?
- Denetimli serbestlik hizmetleri, sosyal devlete ilişkin kurumlar ve ilgili sivil toplum kuruluşları ile yapılan bu işbirliği tahliye hazırlık sürecinden çok önce başlıyor mu?
- Engelli mahpuslara iş ve ev bulmaya yönelik danışmanlık veriliyor mu?
- Bakım hizmetinin devamlılığı, buna ihtiyaç duyan engelli mahpuslar için ayarlanıyor mu?

IV. YABANCI UYRUKLU MAHPUSLAR

Yabancı mahpuslar; ülkede uzun süre yaşamış ama vatandaşlığı olmayanlar, ülkeye daha yeni gelmiş olanlar ve ülkeden geçmekte olanlar gibi çok farklı gruplardan oluşur. Dahası kimi ülkelerde, yasadışı göçmen statüsünde olmanın kendisinin bir cezai yaptırımını vardır. İzleme heyetinin, göçmenlik statüsünden dolayı hapsedilmiş kişiler ile suç işlemiş kişiler arasında keskin bir ayrım yapması harikülade önemlidir. Bahsedilecek izleme aracı ikinci, yani suç işlemiş yabancı mahpuslara ilişkindir.

1. Uluslararası Standartlar

- Mandela Kuralları (2015), Özellikle kurallar 2 ve 62.
- Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi (1963), özellikle Mad. 36.
- Avrupa Cezaevi Kuralları, Özellikle kurallar 13, 37 ve 81.3.

2. Yabancı Mahpusların Sevki

- Yabancı mahpuslara, kendi ülkelerine sevk edilmeleri için ne gibi fırsatlar tanınmaktadır?
- Sevkin tamamen gönüllü olduğundan emin olmak adına, sevkten önce yabancı mahpusun görüşleri alınmakta mıdır?
- Yabancı mahpusların sevkinin, hükmün kurulmasından hemen sonrasını da dahil edecek şekilde, olası en erken zamanda değerlendirilmesi için hangi önlemler alınmaktadır?
- Sevk edilebilecek yabancı mahpuslara, sevk talep etme hakkı ve sevk in hukuki sonuçları hakkında kapsayıcı ve açık bilgi veriliyor mu?

3. Hapishane Politikaları

- Hapishaneler merkezi idaresinin, yabancı mahpuslara ilişkin uygulamalar ve onların toplumla yeniden bütünleştirilmesi hakkındaki politikalara ilişkin bir yönergesi var mı?
- Hapishaneler merkezi idaresinde yabancı mahpuslar ile ilgilenen bir danışman var mı?

- Hapishane yabancı mahpuslara ilişkin politikaları ve strateji oluşturmuş mu?
- Bu politikalar ve stratejiler oluşturulurken ilgili yabancı cemaatlerin temsilcilerinin görüşleri dikkate alındı mı?
- Hapishanede bunu makul kılacak kadar yabancı mahpus olduğu durumlarda, hapishanede bir yabancı mahpuslar koordinatörü görevlendirilmiş mi?
- Eş desteği imkanı sağlamak için yabancı destek gruplarının oluşturulması hapishane [idaresi] tarafından etraflıca değerlendirilmiş mi?
- Oluşturulan stratejilerin sonuçlarını değerlendirmek için hapishane hangi adımları atmıştır?
- Yabancı mahpusların idaresine ilişkin politikaların daha da gelişmesine imkan sağlamak için veri toplama ve değerlendirme bu politikaların esaslı bir parçası mıdır?

4. Çalışan Eğitimi

- Yabancı mahpusların ihtiyaçlarını karşılamak için hapishane çalışanlarının işe alım ve eğitim süreçlerine dair hangi tedbirler alınmıştır?
- Çalışanlar, yabancı mahpusların idaresine ilişkin meselelere dair işe başlarken ve iş süresince eğitim aldı mı, alıyor mu?
- Çalışanların göç ile ilgili düzenlemeler ve usüllere ilişkin temel bilgilere sahip olmasını sağlamak adına, bu konu eğitimlerinde yer alıyor mu?

5. Giriş ve Dağıtım

- Yabancı mahpuslara hapishaneye girişte hapishane kurallarının ve düzenlemelerin bir nüshası veriliyor mu?
- Hapishane kurallarının ve düzenlemelerinin yazılı şekli, hapishanede en sık görülen yabancıların dillerinde mevcut mu?
- Hapishane kuralları ve düzenlemelerine ilişkin nüshalar hapishane kütüphanesinden serbestçe erişilebiliyor mu?
- Hapishane kuralları ve düzenlemelerinin yabancı bir mahpusa anlayabileceği bir dilde açıklanması için (eline bir nüsha verilmesi dışında), hapishaneye girişte ve gerektiğinde daha sonrasında, nasıl bir çaba sarf ediliyor.
- Yabancı mahpusların sınıflandırılıp gönderildiği güvenlik seviyesi sadece bireysel risk değerlendirmelerine mi dayanıyor?

- Dağıtım sürecinde, yabancı mahpusların özel ihtiyaçlarının dikkate alınması için hangi önlemler alınıyor?
- Eğer isterlerse aynı dili konuşan yabancı mahpusların konaklamasının birbirine yakın olmasını sağlamak için nasıl bir değerlendirme yapılıyor?
- Eğer isterlerse aynı dili konuşan yabancı mahpusların beraber çalışmasına ve boş zaman geçirmesine izin veriliyor mu?
- Yabancı mahpusların başkente yakın yerleştirilerek, konsolosluk temsilcileri ile iletişim kurmasının sağlanması dağıtımlarında dikkate alınıyor mu?
- Hapsedildiği ülkenin dilini konuşamayan yabancı mahpusların hapishanenin tüm tesislerinden diğer mahpuslar ile eşit şekilde yararlanması için ne gibi tedbirler alınıyor?(şikayet edebilme, sağlık hizmetleri, hukuki danışmanlık, mahpus programları gibi)
- Yabancı mahpusların dini inançlarını yaşayabilmelerini sağlamak adına ne gibi önlemler alınıyor?
- Yabancı mahpusların farklı kültürlerini yaşayabilmelerini sağlamak adına ne gibi önlemler alınıyor?
- Yabancı mahpusların, yabancı statüsünden dolayı hapisane hayatının hiçbir alanında dezavantajlı konumda olmaması için ne gibi önlemler alınıyor? (güvenlik seviyeleri, konaklama, disiplin cezaları, aramalar, hangi işte çalıştığı, mahpus programlarına erişim gibi)

6. Mahpus Programları

- Yabancı mahpuslar tahliyelerinden sonra sınırdışı edilip edilmeyeceklerine ilişkin mümkün olan en erken şekilde bilgilendiriliyorlar mı?
- Yabancı mahpusların hapisane programlarına katılımında eşit fırsatlara sahip olması için hangi tedbirler alınıyor?
- Yabancı mahpusların, hapishanede çalışmak için diğer mahpuslar ile eşit fırsatlara sahip olması için hangi tedbirler alınıyor?
- Hapishanede yabancı mahpuslar için özel programlar var mı?
- Yabancı mahpuslara, hapsedildikleri ülkede konuşulan dili öğrenmek için ne gibi fırsatlar tanınmıyor ve bu ödül ve ayrıcalıklar ile uygun şekilde teşvik ediliyor mu?
- Hapisane kütüphanesi mahpusların konuştuğu farklı dillerde yeterli miktarda kitap, dergi ve gazete bulunduruyor mu ve yabancı mahpuslar bunların varlığı hakkında anladıkları bir dilde bilgilendiriliyor mu?

7. Dış dünyayla İletişim

- Hapishaneye giriş anında yabancı mahpuslar ilgili diplomatik temsilcilikleri ile iletişim kurma hakları konusunda bilgilendiriliyor mu?
- Hapishane yetkilileri, mahpusun iletişime geçmek istediği hallerde, diplomatik temsilcilikler ile gecikme olmadan bağlantıya geçilmesi için ne gibi adımlar atıyor?
- Diplomatik temsilcilikler ile iletişime geçmek için hangi olanaklar kullanılıyor?
- Yabancı mahpusların telefon, mektup iletişiminde ve ziyaretlerde kendi dillerini kullanmalarına izin veriliyor mu?
- Hapishane yetkilileri, aile ziyareti mümkün olmayan yabancı mahpusların ziyaretlerinin yerini doldurmak için ne gibi ek uygulamalarda bulunuyor?(saat farkını dikkate alacak şekilde telefonun ücretsiz kullanımı gibi)
- Hapishane [idaresi], sivil toplum örgütlerini yabancı mahpusları ziyaret etmesi ve onlar için programlar hazırlaması için teşvik ediyor mu?

8. Tahliye İçin Hazırlık ve Tahliye Sonrası Destek

- Yabancı mahpusun statüsü hakkında sürekli bilgilendirilmesine yönelik olarak, göç idaresi ve hapishane yetkilileri arasında bir işbirliği ve bilgi alışverişi kurulması için ne gibi çabalar sarf ediliyor?
- Göç idaresi ve sivil toplum örgütlerinin yabancı mahpuslara danışmanlık vermesi için ne gibi tedbirler alınıyor?
- Potansiye sınır dışı edilecek olma veya genel olarak yabancı olmanın erken şartlı tahliye ve ev izni kararlarının verilmesinde etkili olmaması için hapishane yetkilileri tarafından hangi önlemler alınıyor?
- Şartlı tahliye veya diğer daha hafif rejimlere geçişte, yabancı mahpusların dil engeli sebebiyle yeterli sayıda mahpus programlarına katılamamasından dolayı dezavantajlı konumda olmasını engellemek için hapishane yetkilileri tarafından hangi önlemler alınıyor?
- Yabancı mahpuslar tahliyelerine hazırlanırken dil engeli konusunda hapishane yetkilileri tarafından hangi ilave tedbirler alınıyor?
- Tahliyelerinden sonra sınır dışı edilecek mahpusların gerekli dosyaları edinmesi, ulaşımının ayarlanması ve yakınları ile iletişim kurması için nasıl bir destekte bulunuyor?
- Tahliyelerinden sonra sınır dışı edilecek mahpusların tahliye sonrası des-

teği açısından hapseden ülke ve mahpusun memleketi arasındaki gerekli işbirliğini sağlamak için hangi adımlar atılıyor?

- Tahliyelerinden sonra sınır dışı edilecek mahpusların gerekli konsolosluk temsiliyeti için hangi adımlar atılıyor?
- Hükmünü tamamlamış bir yabancı mahpus göçmenlik statüsü sebebi ile alıkonuyorsa, hapishane gibi şartlarda tutulmaması için hangi önlemler alınıyor?
- Hapseden lke içinde tahliye edilecek olan mahpusun; denetimli serbestlik, sosyal devlet imkanları, ev ve iş bulma gibi hizmetlere eşit erişimi olması ve mahpusun bunlar hakkında anladığı bir dilde bilgilendirilmesi için ne gibi adımlar atılıyor?

Penal Reform International, dünya çapında ceza adaleti problemleri hakkındaki sorunlara adil, etkili, orantılı cevaplar geliştiren ve öneren bağımsız bir sivil toplum örgütüdür. řu anda Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da, Sahra-altı Afrika'da, Orta Asya'da ve Güney Kafkasya'da devam eden programlarımız var, diğer bölgelerde ortaklarımızla birlikte çalışıyoruz.

Penal Reform International (PRI) is an independent non-governmental organisation that develops and promotes fair, effective and proportionate responses to criminal justice problems worldwide. We currently have programmes in the Middle East and North Africa, Sub-Saharan Africa, Central Asia and the South Caucasus, and work with partners in other regions.'

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği / Türkiye Hapishane alışmaları Merkezi

Katip Mustafa elebi Mh. Billurcu Sk. No 5/2 Pk: 34433 Beyoğlu / İstanbul

Tel / Fax : +90 212 293 69 82 e-mail: info@tcps.org.tr

